

4. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 / *Відомості ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.10.2023).

5. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / *Відомості ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.10.2023).

6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII (Редакція станом на 05.01.2022) / *Відомості ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3792-12> (дата звернення: 10.10.2023).

7. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / *Відомості ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> (дата звернення: 10.10.2023).

8. Відомості про самооцінювання освітньої програми. Національний університет оборони України. 2023. 61 с. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/vid4-253-2023.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-41>

МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ В НАУКОВИХ РОБОТАХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гончарова О.С.

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України
Харківський національний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Брагін Ю.А.

*кандидат культурології, доцент,
доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

Брагіна Т.М.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри народної хореографії
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна*

Плагиат – найгірше із лих у сучасному освітньому та науковому середовищі. З цим явищем активно ведеться боротьба на всіх рівнях. Справа не лише у порушенні авторських прав. Насамперед, йдеться про

цінність науки та практичну значущість результатів дослідження та навчання. Вартісною є наукова праця не просто для звіту; значення наукової розвідки полягає у теоретичному та практичному аспектах. Інтернет рясніє повідомленнями про гучні скандали навколо виявлення плагіату, в тому числі й в наукових дослідженнях українських вчених. Зокрема, одна з останніх таких справ пов'язана з докторською дисертацією «Інститут уповноважених у здійсненні Голодомору-геноциду 1932–1933 років в УСРР» керівниці Музею Голодомору-геноциду О. Стасюк [1]. При цьому ми маємо можливість спостерігати певну закономірність – плагіат частіше за все виявляють особи, що найбільше постраждали в цій ситуації – самі автори «запозиченої» без посилання на джерело інформації роботи. Другу сходинку посідають журналісти, які в пошуках «сенсаційної» інформації про ту чи іншу особу перевіряють тексти на плагіат, і виявивши його, роблять відомою широкому загалу. Однак, дуже рідко до кола зору громадськості потрапляє інформація про виявлення плагіату експертами, вченими радами, редакціями наукових журналів. Більше того, досить часто колеги стають на захист тих осіб, в роботах яких виявлено факти порушення доброчесності, навіть коли продемонстровано беззаперечні факти цього. Ще рідше говорять про факти виявлення плагіату у роботах здобувачів першого чи другого рівнів вищої освіти.

Про плагіат, його причини, правові та морально-етичні проблеми пов'язані з ним, написано досить багато. Однією з причин появи плагіату називається невміння працювати з інформацією та опрацьовувати велику кількість матеріалу, наслідком чого є буквально перенесення чужих думок до тексту власної роботи. Другою проблемою можна вважати несформованість культури роботи з чужим текстом та обов'язковості посилань на джерело використаної інформації. Та й суспільство довгий час толерантно ставилось до тих, хто порушує правила наукової доброчесності, що було спричинено відсутністю нормативно-правового регулювання у цій сфері. Визначаючи засоби боротьби з плагіатом, акцент робився на поінформованні громадськості щодо фактів плагіату та створенні моральної атмосфери, яка покликана запобігти крадіжці чужих текстів. Всі ці фактори були зазначені у звіті міжнародними фахівцями, які у 2017 році проводили в Україні дослідження на тему «Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017» [3, с. 147]. Було визначено, що таких заходів недостатньо. Тим більше, що факти плагіату у масовому порядку почали зустрічатися у роботах здобувачів першого та другого рівнів вищої освіти та дисертаційних дослідженнях здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня. Заклади вищої освіти, намагаючись досягти високих показників «ефективності» діяльності аспірантури та докторантури, допускали до захисту роботи низької якості, у тому числі з елементами плагіату.

Це продемонструвало, що саме в закладах вищої освіти під час навчання здобувача за першим освітнім рівнем слід приділяти багато уваги формуванню основ академічної культури, в тому числі роботи з чужими текстами. Здобувач, який отримує звичку видавати чуже за своє навряд зможе стати високоякісним, ініціативним, креативним працівником у майбутньому, підготувати ґрунтовне, інноваційне наукове дослідження за час навчання в аспірантурі. Проблема плагіату у роботах здобувачів освіти існувала завжди, однак особливої гостроти вона набула на сучасному етапі, коли проводиться модернізація освітньої системи та всіма учасниками освітнього процесу широко використовуються інтернет ресурси. Осучаснюючи освітні технології, заклади вищої освіти почали змінювати системи контролю академічної успішності. Хоча на сьогоднішній день ще найбільш поширеною його формою є залік та іспит у традиційній їх білетно-усній формі, поряд з цим набирає популярності у рамках бально-рейтингової системи оцінка досягнень здобувача за результатами різноманітних письмових робіт як форми рубіжного контролю. Аналіз її змісту дає можливість скласти повне уявлення про обсяг успішності здобувача, ступінь розвитку інтелектуальних здібностей (логіка викладу матеріалу, структурованість, узагальнення), частково – про сформованість професійних компетентностей. Окрім того, робота над письмовою роботою сприяє формуванню таких важливих для подальшої успішності в кар'єрі навичок, як: здатність шукати та відбирати релевантну інформацію й використовувати її для ухвалення рішень [2, с. 103]. Не дивно, що в європейських університетах саме письмовим роботам як формам контролю надають перевагу.

Широке використання здобувачами матеріалів з інтернету породило нову проблему. Вони, досить часто замість творчої роботи з доступними їм матеріалами, відшукують спосіб представити їх як свою оригінальну роботу. При цьому прояви таких дій ми можемо спостерігати як при написанні невеликих за обсягом есе, так і курсових, дипломних, випускних кваліфікаційних робіт. Процес виявлення фактів недоброчесності ускладнювався тим, що викладач не в змозі фізично дослідити весь спектр інформації, що розміщена в інтернеті для того, щоб зрозуміти звідки здобувач взяв той чи інший текст. Тож, Законом України «Про вищу освіту» перед закладами вищої освіти було поставлено задачу – виховання у здобувачів культури роботи з чужими текстами та «створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату» [4]. Для запобігання випадків плагіату у закладах вищої освіти на адміністративному рівні розробляються нормативні документи, що визначають ставлення вишу до плагіату і фіксують санкції за їх недотримання. Окрім того розробляються чіткі правила написання робіт з дотриманням академічної доброчесності, та ознайомлюють

з ними здобувачів на початку навчання. Забезпечується здійснення технічної перевірки на плагіат за чітким алгоритмом, який регламентує: які роботи підлягають перевірці (всі, чи лише курсові та дипломні); який допустимий відсоток запозичень; у яких категорій здобувачів та на яких етапах проводиться перевірка; як буде організований її процес; хто і в який спосіб буде перевіряти роботи та контролювати цей процес. За останні десятиріччя розроблено велику кількість програмних продуктів, що дозволяють виявити запозичення в тексті. Більшість закладів вищої освіти надають перевагу сервісу Unicheck. Не зважаючи на те, яку систему перевірки на плагіат використовує заклад освіти, остаточне рішення ухвалює викладач. Звіт програмного продукту – це документ, який демонструє запозичення чужих текстів, однак він не ідентифікує їх як плагіат. Якщо запозичений фрагмент супроводжується посиланням на джерело інформації, якщо вказано автора/авторів цього фрагменту, то зрозуміло, таке запозичення не може визначатись як плагіат. Це ж саме стосується офіційних назв установ, сталих словосполучень. Обсяги, доцільність, коректність їх використання у роботах здобувачів може оцінити лише викладач. Для перевірки самостійності роботи над представленим здобувачем текстом можна запровадити додаткові способи перевірки: усне опитування за змістом роботи. Однак це приведе до суттєвого збільшення навантаження на викладача. Запобігти плагіату можна й формулюючи питання так, щоб він не мав змоги отримати пряму відповідь в інтернеті; надавати перевагу творчим, професійно спрямованим завданням.

Таким чином, застосування якоїсь однієї групи методів запобігання плагіату недостатньо. Ефективним може бути лише запровадження комплексу адміністративних, технічних, морально-психологічних заходів. У закладі вищої освіти слід створити атмосферу неприйняття плагіату, ефективно виявляти його випадки в роботах здобувачів, охоплювати перевіркою всі їх роботи. Зрозуміло, що центральне місце при цьому відводиться технічній перевірці, що дає можливість масово, з мінімальною витратою часу виявити запозичення в текстах, визначити їх об'єми, забезпечити керівнику надійні аргументи при оцінці оригінальності тексту, поданого на перевірку та дасть можливість прийняти виважене рішення щодо загальної оцінки. Досить ефективним засобом можна вважати й відмову від стандартних тем письмових робіт й запровадження таких завдань, під час виконання яких здобувач міг продемонструвати здатність не копіювати, а самостійно мислити, аналізувати та узагальнювати. Виховання на засадах необхідності дотримання правил академічної доброчесності здобувача освіти першого та другого рівнів дасть можливість сформуванню у нього стійкі переконання, яких він буде дотримуватися,

навчаючись на третьому (освітньо-науковому) рівні, та підготовлене ним дисертаційне дослідження не буде містити елементів плагіату.

Література:

1. Брехуненко В. «Переяславська зрада». Аналіз наукової роботи очільниці Музею Голодомору. Історична правда. 2021. 23 грудня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/12/23/160695/> (дата звернення: 01.09.2023)

2. Гончарова О. С. Особливості оцінювання знань здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання (на прикладі історичних дисциплін). *Новий колегіум*. 2023. № 3. С. 101–106.

3. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017 / пер. з англ. К. : Таксон, 2017. 184 с. URL: [http://iro.org.ua/uploads/OECDrev_ua_K+P293_out2_\(1\).pdf](http://iro.org.ua/uploads/OECDrev_ua_K+P293_out2_(1).pdf) (дата звернення: 02.09.2023).

4. Про вищу освіту. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 02.09.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-42>

ФАКТОРНИЙ ПІДХІД ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИЧИН АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

Колісник В.Ю.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету
м. Черкаси, Україна*

У сучасному суспільстві академічна недоброчесність набула глобального розмаху, починаючи зі шкільної лави і закінчуючи захистом дисертацій. Україна у тісній співпраці зі світовою науковою громадою досліджує причини та шукає шляхи подолання цього ганебного явища. Тому з'ясування причин його виникнення може створити міцну основу для побудови академічної культури споживання інтелектуального надбання, а також регулювати випадки порушень у цій сфері.

Існують різноманітні підходи до класифікації причин академічної недоброчесності серед науковців різних країн. Тому розглянемо деякі з них.

Так, учений Юрій Федорченко використовує узагальнюючий підхід у класифікації і вважає зростання масштабів академічної нечесності в сучасній вищій освіті глобальною проблемою, яка має три основні